

De Europese Unie gezien door de ogen van de burger

Myriam Vanweddigen

Samenvatting

Volgens gegevens uit de Eurobarometer-enquête lijkt de Vlaming anno 2013, in vergelijking met de gemiddelde Europeaan, een iets betere kennis te hebben van de Europese Unie (EU) en een iets minder begrip van de Europese instellingen. Zo blijkt dat ruim 5 op de 10 Vlaamse inwoners menen te weten hoe de EU werkt. Ze schijnen wel minder gehoord te hebben van een aantal Europese instellingen, maar zijn langs de andere kant beter op de hoogte van het feit dat leden van het Europees Parlement rechtstreeks verkozen worden.

De Vlaamse bevolking heeft geen eenduidige mening over het imago van de EU; 4 op de 10 heeft een neutraal beeld maar tegelijk heeft 4 op de 10 een positieve voorstelling. Vrede tussen de lidstaten wordt als belangrijkste verwezenlijking van de EU naar voren geschoven. De meeste Vlamingen zijn optimistisch gestemd over de toekomst van de EU. Ze vinden de staatsschuld en de ouder wordende bevolking de belangrijkste uitdagingen voor de toekomst van de EU.

Het Europees burgerschapsgevoel ligt bij de Vlaming hoger dan gemiddeld in de Europese Unie. Vlaamse burgers plukken ook meer dan gemiddeld de vruchten van de voordelen van de EU. Daarnaast koesteren ze, althans op een aantal terreinen, hogere verwachtingen ten opzichte van de EU.

Inleiding

Op 25 mei 2014 vinden niet alleen de Vlaamse en de federale verkiezingen plaats, maar ook de Europese verkiezingen. Opvallend daarbij is dat de aandacht voornamelijk uitgaat naar de eerste twee; over de Europese verkiezingen wordt er vaak minder uitgesproken gecommuniceerd.

Dat is toch opmerkelijk gegeven de niet onbelangrijke rol die de Europese Unie speelt in het (dagdagelijkse) leven van de Europeanen. De EU heeft sinds haar oprichting in 1951 een lange weg afgelegd. Niet alleen is er sprake van een territoriale uitbreiding van 6 naar 28 lidstaten, maar een voortschrijdende integratie resulteerde eveneens in een uitgebreid bevoegdheidspakket.

Europa wordt niet alleen relevanter voor de overheid op het vlak van binnenlandse en bestuurlijke agenda; maar ook voor de burger biedt de Europese context zowel in de privésfeer als in het professioneel leven mogelijkheden en restricties.

Het voorliggende SVR-Webartikel wil aan de hand van beschrijvende analyses peilen naar wat de burger globaal weet over de EU, welk beeld de Europese Unie oproept en hoe het EU-burgerschap ervaren wordt.

Nadat wat meer informatie wordt gegeven over de Eurobarometer-enquête, wordt in dit artikel ingegaan op de kennis van de Europese burgers over de EU, op het beeld dat ze hebben van de EU en op het Europees burgerschap.

1. Gehanteerde databron

Sinds 1973 houdt de Europese Commissie opiniepeilingen, de zogenaamde Eurobarometer-enquêtes (EB), om op de hoogte te blijven van de opvattingen van de inwoners van de Europese Unie (Europese Commissie, 2001). In deze bevestigingen wordt onder meer gekeken naar de tevredenheid van de Europeanen met het leven dat ze leiden, hun verwachtingen, waarover ze zich zorgen maken, hun houding tegenover Europa en Europese instellingen, ...

De Standaard Eurobarometer wordt elk jaar in de lente en de herfst uitgevoerd en bestrijkt de EU-bevolking vanaf 15 jaar en ouder. Alle interviews worden face-to-face afgenomen bij de respondent thuis in zijn moedertaal. In alle landen is het steekproefdesign multi-stage en random. Voor elk land van de EU is er in principe één steekproefgebied, waarbij enkel Duitsland (Oost - West) en het Verenigd Koninkrijk (Groot-Brittannië - Noord-Ierland) verdeeld zijn. In elk steekproefgebied is het doel 1.000 interviews te realiseren, uitgezonderd voor Noord-Ierland (300), Luxemburg, Cyprus en Malta (500). De steekproef wordt gewogen, afhankelijk van de populatiecijfers voor elk steekproefgebied.

Naast een aantal terugkerende achtergrondvariabelen en vragen, bevat de Standaard Eurobarometer ook een of meerdere variabele modules (Special Eurobarometer) over een meer diepgaand thema zoals bijvoorbeeld de toekomst van Europa.

Het tijdstip waarop de data beschikbaar komen voor (secundaire) analyses is verschillend van module tot module. De eerste gegevens kunnen in principe een aantal maanden na het veldwerk verkregen worden. De overige cijfers zijn pas beschikbaar als het embargo opgeheven wordt.¹

Door gebruik te maken van data uit de Eurobarometer-enquête(s) is het mogelijk om de mening van de Vlaming in een EU-perspectief te presenteren en te vergelijken met de 27(28) lidstaten of een gemiddelde ervan (EU27).² In wat volgt wordt er, afhankelijk van het besproken thema, hoofdzakelijk gebruik gemaakt van gegevens uit Eurobarometer-bevestigingen uit de jaren 2011-2013. Waar het beschikbare materiaal het enigszins toelaat zal Vlaanderen, meer bepaald het Vlaamse Gewest (VL), eveneens in een langer tijdsperspectief bekeken worden.

2. Kennis over de Europese Unie en de Europese instellingen

In de Eurobarometer-enquêtes die afgenomen werden in de herfst van 2012 en de lente van 2013 wordt er gevraagd naar de kennis die de respondenten menen te hebben over de EU, de kennis over de Europese instellingen en de kennis over de manier waarop leden van het Europees Parlement verkozen worden.

¹ Om te weten wanneer het embargo beëindigd wordt, kan men terecht op http://www.gesis.org/en/data_service/eurobarometer/order/embargo.htm.

² De 28 lidstaten van de Europese Unie (EU28) zijn: België (BE), Denemarken (DK), Duitsland (DE), Griekenland (GR), Spanje (ES), Frankrijk (FR), Ierland (IE), Italië (IT), Luxemburg (LU), Nederland (NL), Oostenrijk (AT), Portugal (PT), Finland (FI), Zweden (SE), Cyprus (CY), Tsjechië (CZ), Estland (EE), Kroatië (HR), Hongarije (HU), Letland (LV), Litouwen (LT), Malta (MT), Polen (PL), Slowakije (SK), Slovenië (SI), Bulgarije (BG), Roemenië (RO) en het Verenigd Koninkrijk (UK). In dit SVR-Webartikel wordt gewerkt met het gemiddelde van de 27 landen die lid waren van de EU (EU27) op het tijdstip dat het veldwerk liep. Kroatië werd pas lid van de EU (1 juli 2013) na afronding van het veldwerk.

2.1. Kennis EU

Er werd bij de respondenten van de Eurobarometer-enquête in de lente van 2013 gepeild naar de mate waarin zij denken op de hoogte te zijn van de werking van de EU. Ruim 5 op de 10 Vlamingen menen dat ze de werking van de Europese Unie doorgronden; dat zijn er minder dan in de herfst van 2012 toen nog 58% van de bevolking beweerde te verstaan hoe de EU werkt. In de herfstbevestigingen in de periode 2004-2011 schommelde dit aandeel jaarlijks tussen 45% en 60%.

Iets meer dan de helft van de EU-burgers zegt te verstaan hoe de EU functioneert. In 20 van de 27 lidstaten is er een meerderheid van inwoners die aangeeft de werking van de Europese Unie door te hebben. Daarnaast zijn er ook 7 landen waar diegenen die niet begrijpen hoe de EU in elkaar zit, in de meerderheid zijn.

Figuur 1. Kennis aan de hand van de uitspraak 'Ik begrijp de werking van de EU', vergelijking Vlaams Gewest met EU-lidstaten en EU27, lente 2013, in %^a

^a De antwoordcategorieën 'helemaal akkoord' en 'eerder akkoord' werden samengenomen, evenals de categorieën 'eerder niet akkoord' en 'helemaal niet akkoord'.

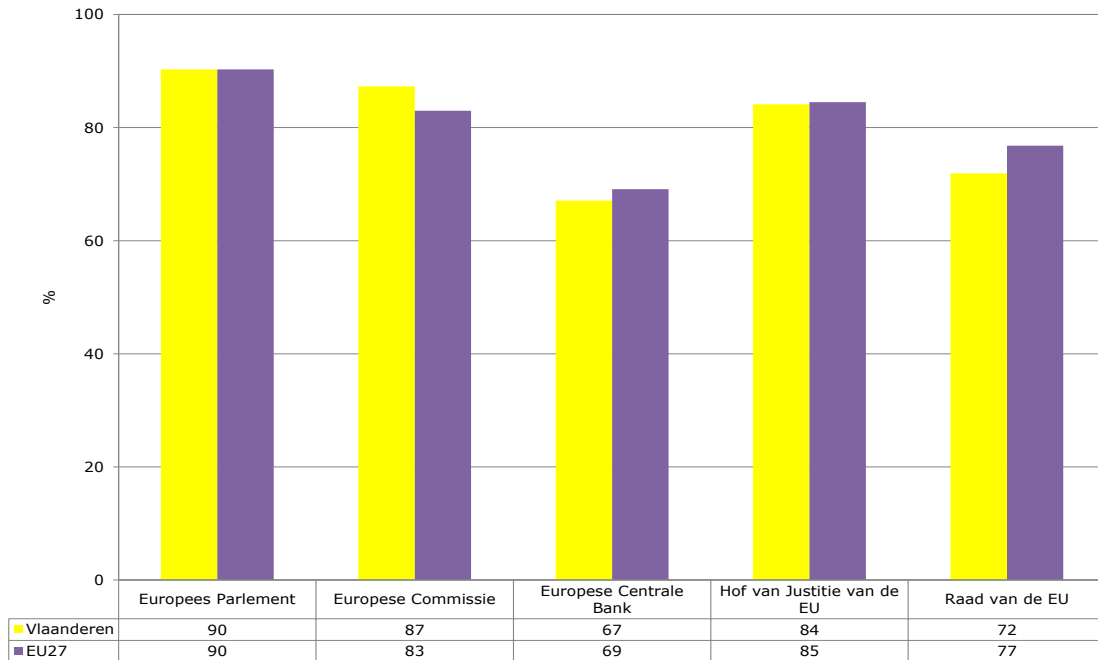
Bron: Eurobarometer 79.3.

2.2. Kennis Europese instellingen

De Europese burgers trekken in mei 2014 naar de stembus om de leden van het Europees Parlement te kiezen. Ook in Vlaanderen zal dat het geval zijn waar 9 op de 10 inwoners in 2013 (lente) aangeven al van deze instelling gehoord te hebben (figuur 2). Dit zijn er 5,5 procentpunten minder in vergelijking met de vorige bevestiging in de herfst van 2012. Eerder onderzoek toonde aan dat dit kennisniveau relatief stabiel is gebleven in het voorbije decennium (Vanweddigen, 2009). Ook met de Europese Commissie en de Europese Centrale Bank is de Vlaming vrij vertrouwd. Het Hof van Justitie van de EU en de Raad van de EU zijn minder gekend, maar klinkt toch bij circa 7 op de 10 Vlamingen bekend in de oren.

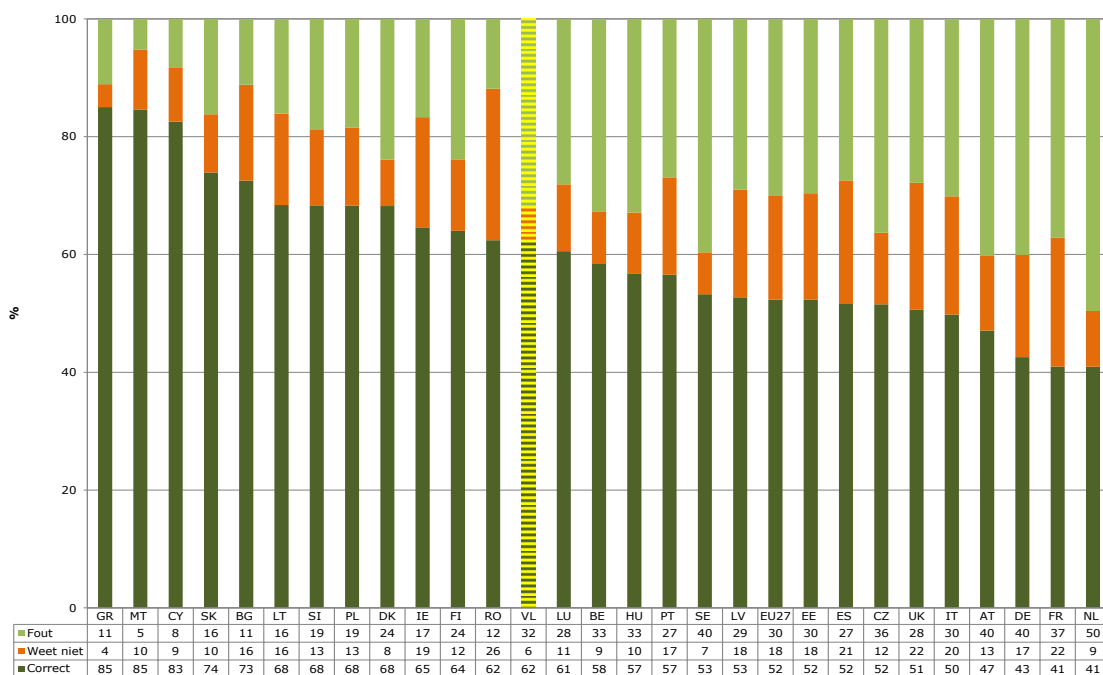
In vergelijking met de gemiddelde Europeaan lijkt de Vlaming wel iets minder goed op de hoogte te zijn van de meeste van de bevroegde Europese instellingen.

Figuur 2. Kennis van een aantal Europese instellingen aan de hand van de vraag 'Heeft u al gehoord van ...?', vergelijking Vlaams Gewest met EU27, lente 2013, % ja-antwoorden

Bron: Eurobarometer 79.3.

Figuur 3. Kennis over hoe de leden van het Europees Parlement worden verkozen aan de hand van de uitspraak 'De leden van het Europees Parlement worden rechtstreeks verkozen door de burgers van elke lidstaat', vergelijking Vlaams Gewest met EU-lidstaten en EU27, herfst 2012, in %

Bron: Eurobarometer 78.1.

In de herfst van 2012 weten ongeveer 6 op de 10 Vlamingen dat de leden van het Europees Parlement rechtstreeks verkozen worden door de burgers van elke EU-lidstaat (figuur 3). Daarmee doen ze het beter dan gemiddeld in de EU27 waar ruim de helft van de bevolking een correct antwoord aanstipt. Meer dan 8 op de 10 inwoners uit Griekenland, Malta en Cyprus geven aan dat de Europarlementsleden rechtstreeks verkozen worden. Langs de andere kant van het spectrum zitten Frankrijk en Nederland waar amper 4 op de 10 ondervraagden een juist antwoord konden geven. Dit laatste land is trouwens het enige binnen de EU waar diegenen die foutief antwoorden in de meerderheid zijn.

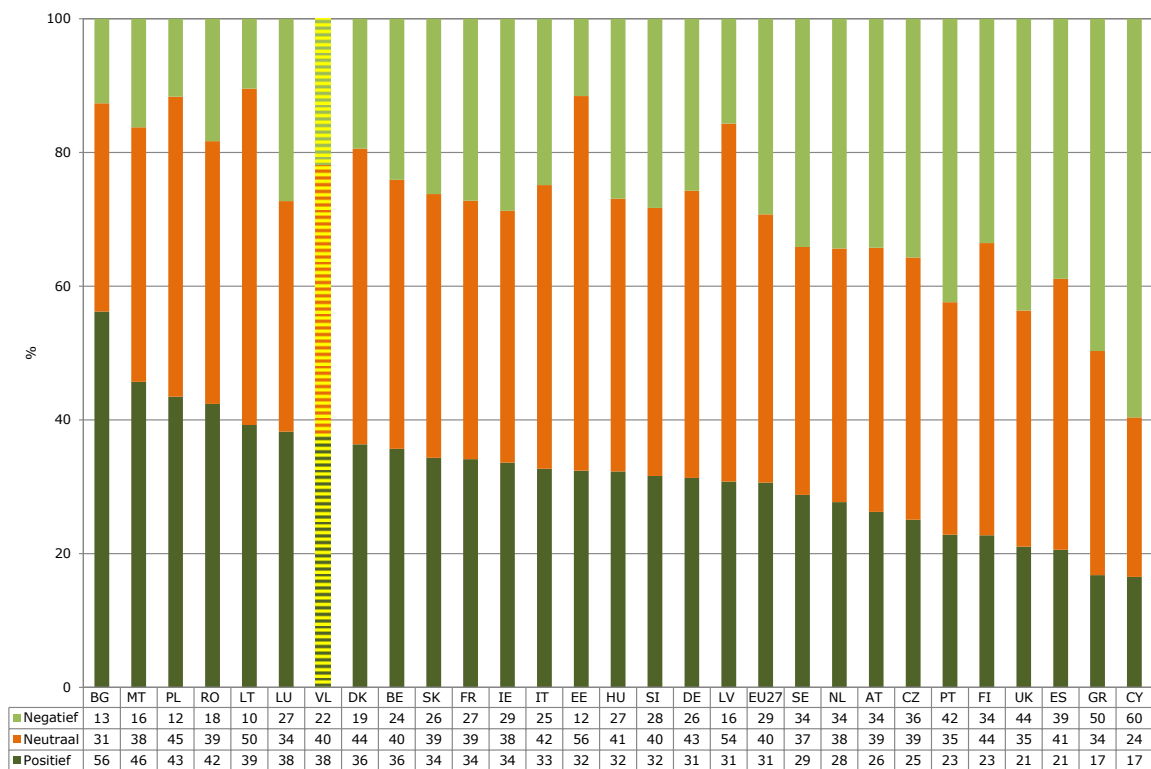
3. Beeld over de Europese Unie

Uit de Eurobarometer-enquêtes kan ook informatie gehaald worden met betrekking tot het beeld dat de inwoners hebben over de Europese Unie. Achtereenvolgens komen hierna aan bod: het imago van de EU, het meest positieve resultaat van de EU, de toekomst van de EU en de uitdagingen voor de toekomst van de EU.

3.1. Imago EU

De mening over het imago van de EU is anno 2013 (lente), net zoals in de herfst van 2012, vrij verdeeld. In Vlaanderen hebben 4 op de 10 inwoners een neutraal beeld van de Europese Unie, maar haast evenveel hebben een positieve voorstelling. De resterende 2 op de 10 Vlamingen zien de EU in een negatief daglicht.

Figuur 4. Imago van de EU, vergelijking Vlaams Gewest met EU-lidstaten en EU27, lente 2013, in %^a

^a De antwoordcategorieën 'heel positief' en 'redelijk positief' werden samengenomen, evenals de categorieën 'heel negatief' en 'redelijk negatief'. De antwoordcategorie 'weet niet' werd als missing gecodeerd.

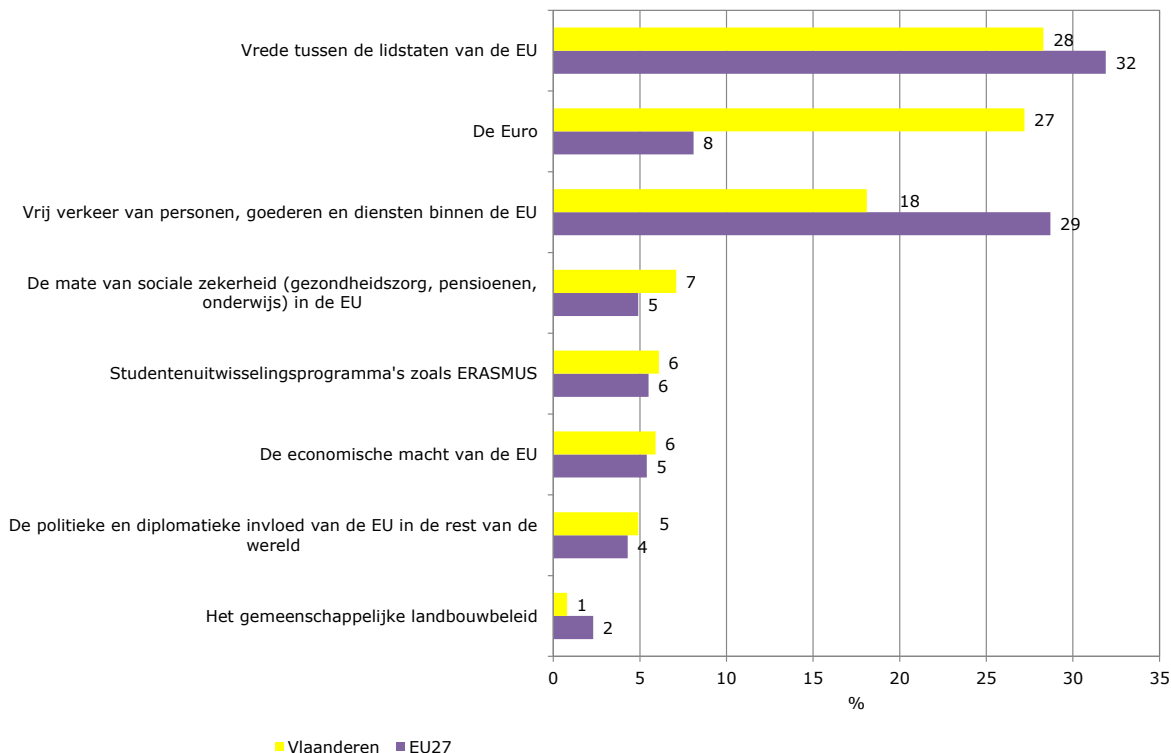
Bron: Eurobarometer 79.3.

Gemiddeld genomen zijn er in de EU27 evenveel mensen die denken dat de Europese Unie een positief imago heeft dan personen die over een negatief beeld beschikken. De grootste groep heeft evenwel een neutraal imago voor ogen. De verschillen tussen de lidstaten zijn uitgesproken. Bulgarije is de enige lidstaat waar ruim de helft van de bevolking een positief beeld heeft van de EU. In de 3 Baltische Staten plakt ruim de helft van de inwoners een neutraal etiket op de EU. Gezien de verregaande hervormingen en de zware besparingen die Cyprus en Griekenland opgelegd kregen in ruil voor Europese steun, hoeft het niet te verbazen dat 3 op de 5 Cyprioten en de helft van de Grieken een negatief beeld hebben van de EU en dat amper 1 op de 6 er een positieve perceptie op nahoudt.

3.2. Meest positieve resultaat EU

In 2012, het jaar waarin de Nobelprijs voor de vrede toegekend werd aan de EU, vinden zowel de Vlaming als de gemiddelde EU27-burger dat vrede tussen de lidstaten van de Europese Unie de belangrijkste verwezenlijking is. In de lente van 2013 denkt men er nog zo over. Niettegenstaande de economische en financiële crisis waarmee de EU te maken heeft, klasseert ruim 1 op de 4 Vlamingen de Euro als het meest positieve Europese resultaat. Dat is opvallend meer dan de gemiddelde Europeaan (8%). De Vlaamse bevolking is minder geestdriftig als het gaat over vrij verkeer van personen, goederen en diensten binnen de EU. Deze verwezenlijking kan nog niet 2 op de 10 Vlaamse inwoners overtuigen; in de EU27 zijn er dat gemiddeld bijna 3 op de 10.

Figuur 5. Meest positieve resultaat van de EU, vergelijking Vlaams Gewest met EU27, lente 2013, in %^a

^a De antwoordcategorieën 'andere', 'geen van deze' en 'weet het niet' werden niet mee in de grafiek opgenomen.

Bron: Eurobarometer 79.3.

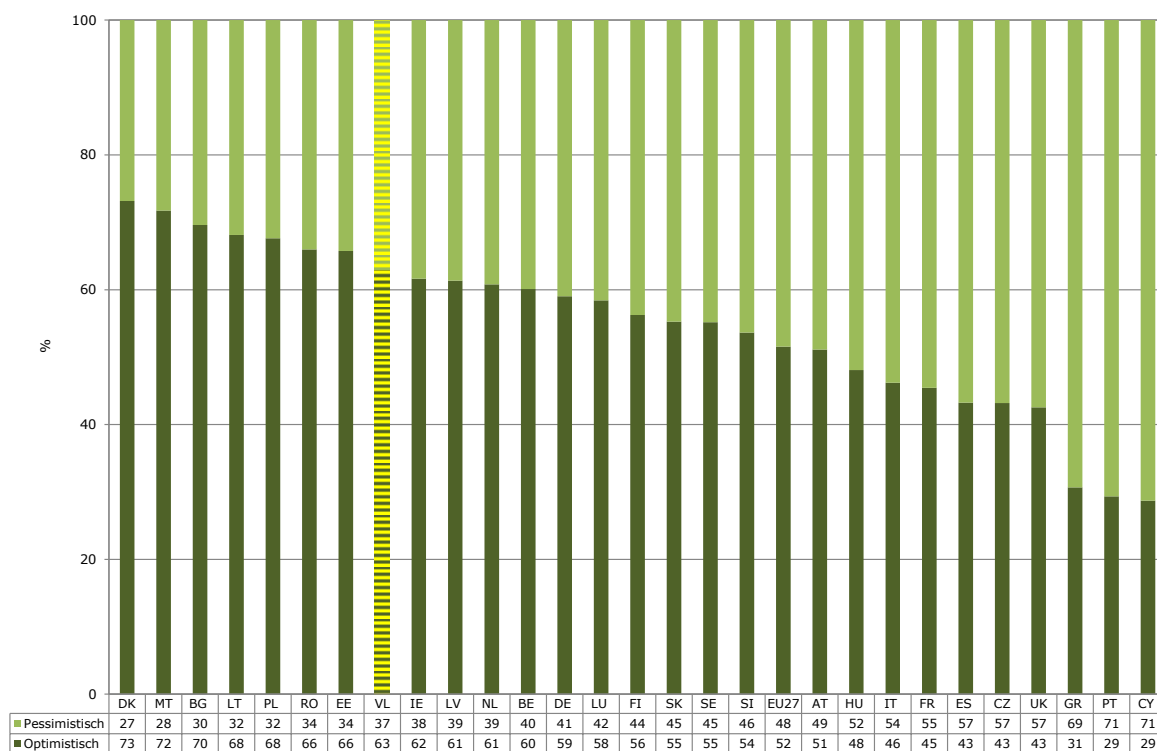
3.3. Toekomst EU

Een overzicht van de Vlamingen is optimistisch gestemd over de toekomst van de Europese Unie (figuur 6). Dit optimisme heeft de afgelopen 5 jaar wel een flinke deuk gekregen. Waar er in 2007 nagenoeg 8 op de 10 een positieve kijk hadden op de toekomstige EU, zijn er dat in 2013 nog ruimschoots 6 op de 10.

De publieke opinie in de EU27 is wederom erg verdeeld: 52% is optimistisch terwijl 48% pessimistisch is. De optimisten zijn in de meerderheid in 18 op de 27 lidstaten. De meeste optimisten wonen in Denemarken, Malta en Bulgarije waar ze vrijwel 70% van de bevolking uitmaken. In landen die zwaar getroffen zijn door de economische en/of schulden crisis, zoals Griekenland, Portugal en Cyprus, zijn 7 inwoners op de 10 negatief gestemd over de toekomst van de Europese Unie.

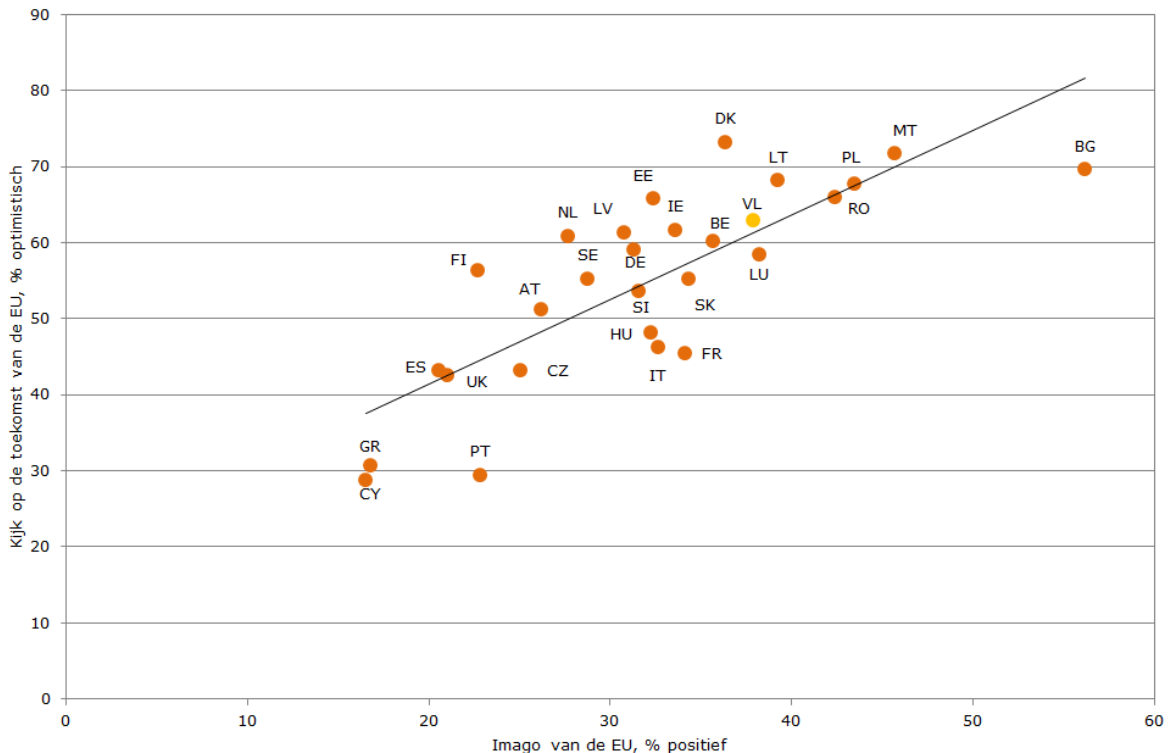
Er blijkt op het niveau van de lidstaten een sterk positief verband te zijn ($r = 0,80$ en $p < 0,001$) tussen het imago dat bij de mensen leeft over de Europese Unie en de kijk die ze hebben op de toekomst van deze constructie (figuur 7). Respondenten die een positief beeld hebben over de EU zijn ook meer geneigd om optimistisch gestemd te zijn over de toekomst ervan.

Figuur 6. Kijk op de toekomst van de EU, vergelijking Vlaams Gewest met EU-lidstaten en EU27, lente 2013, in %^a

^a De antwoordcategorieën 'zeer optimistisch' en 'eerder optimistisch' werden samengenomen, evenals de categorieën 'zeer pessimistisch' en 'eerder pessimistisch'. De antwoordcategorie 'weet niet' werd als missing gecodeerd.
Bron: Eurobarometer 79.3.

Figuur 7. Verband^a tussen kijk op de toekomst van de EU (% optimistisch) en imago van de EU (% positief), lente 2013, op landenniveau

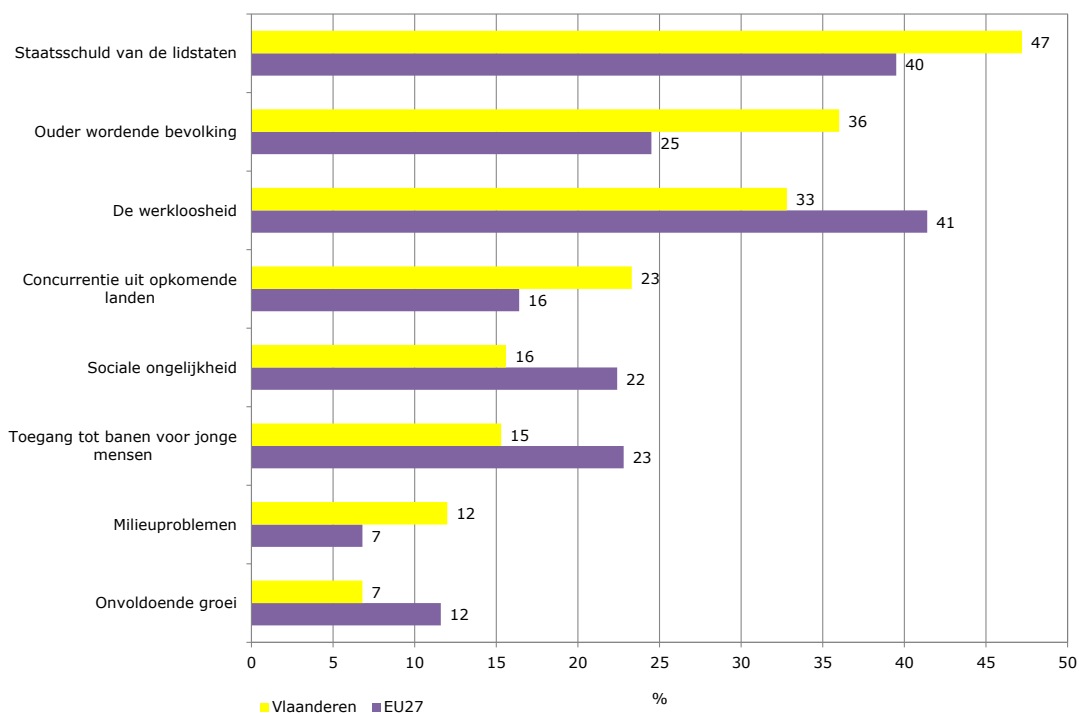
^a $r = 0,80$ en $p < 0,001$.
Bron: Eurobarometer 79.3.

3.4. Uitdagingen voor de toekomst

De staatschuld van de lidstaten en de ouder wordende bevolking prijken bovenaan het lijstje van de Vlaming wanneer er in 2011 gevraagd wordt naar de 2 grootste uitdagingen voor de EU om de toekomst het hoofd te bieden. Dit kan niet echt verbazen als men voor ogen houdt dat de Belgische staatschuld op dat ogenblik gelijk is aan 98% van het bbp. Ook de toenemende vergrijzing waar onze regio mee geconfronteerd wordt, draagt ertoe bij dat de ouder wordende bevolking op een 2de plaats komt in een lijst met 8 uitdagingen waaruit de respondent kon kiezen. Vlaanderen kent immers een stijging van het aandeel 65-plussers (18,3% in 2011).

De gemiddelde EU27-inwoner ziet de werkloosheid en de staatschuld van de lidstaten als de belangrijkste toekomstige uitdagingen waar de EU mee te maken krijgt. Dit is wellicht te verklaren door de precaire economische context waarin het merendeel van de EU-lidstaten vertoeft in 2011. In probleemlanden zoals Spanje, Griekenland en Cyprus is werkloosheid de belangrijkste prioriteit voor bijna 3 op de 5 inwoners. Nader onderzoek toont aan dat de werkloosheids situatie in de EU-lidstaten een rol speelt in het aanduiden van werkloosheid als belangrijkste uitdaging. Zo is er voor de lidstaten van de Europese Unie een beduidend positieve samenhang ($r = 0,73$ en $p < 0,001$) tussen de opinie dat de werkloosheid de belangrijkste uitdaging vormt voor de EU en de hoogte van de werkloosheidsgraad. In een land zoals Spanje, waar 21,8% van de beroepsbevolking werkloos is, gaat een hoger dan gemiddeld aandeel van de bevolking (67%) werkloosheid als prioriteit naar voren schuiven. In een lidstaat als Nederland, waar de werkloosheidsgraad traditioneel laag ligt, geeft maar 1 op de 4 respondenten aan dat werkloosheid voor hen een toekomstige uitdaging vormt.

Figuur 8. Twee grootste uitdagingen^a voor de EU om de toekomst het hoofd te kunnen bieden, vergelijking Vlaams Gewest met EU27, herfst 2011, in %^b

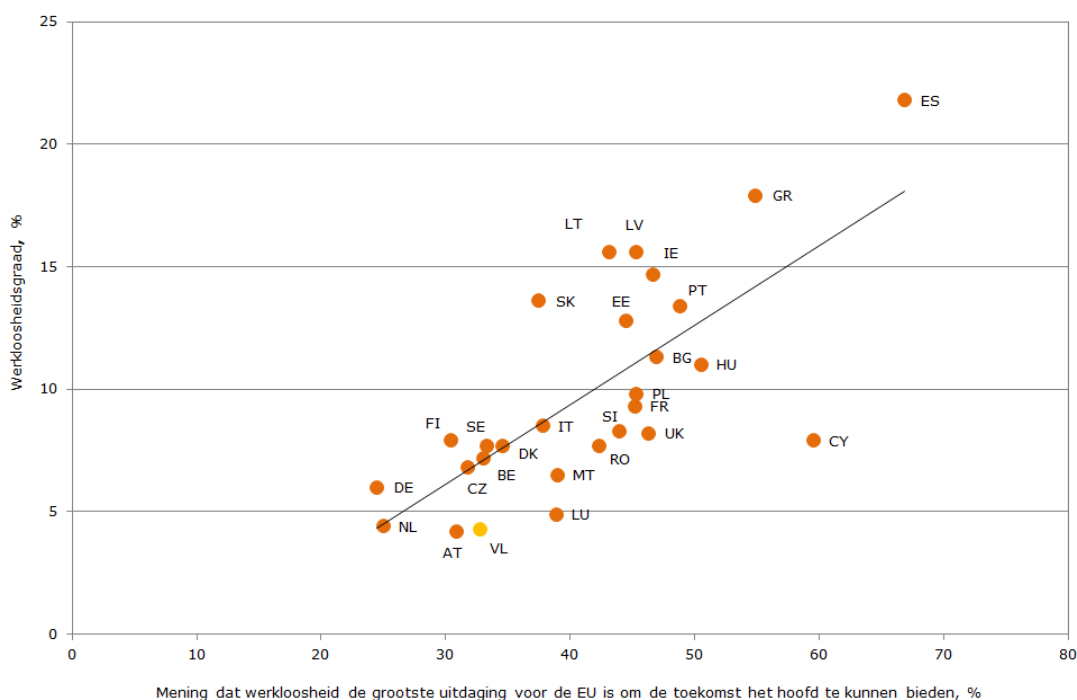

^a Maximaal 2 antwoorden mogelijk.

^b De antwoordcategorieën 'andere', 'geen van deze' en 'weet niet' werden niet mee in de grafiek opgenomen.

Bron: Eurobarometer 76.4.

Figuur 9. Verband^a tussen mening dat werkloosheid de grootste uitdaging voor de EU is om de toekomst het hoofd te kunnen bieden (%) en de werkloosheidsgraad (%), herfst 2011, op landenniveau

^a $r = 0,73$ en $p < 0,001$.

Bron: Eurobarometer 76.4 en Eurostat website gegevens 2011 (op 31/10/2013).

4. EU-burgerschap

Het EU-burgerschap van Vlamingen en Europeanen wordt hieronder nader bekeken vanuit 3 invalshoeken: het burgerschapsgevoel, de voordelen van het burgerschap en de verwachtingen van de burger ten aanzien van de EU.

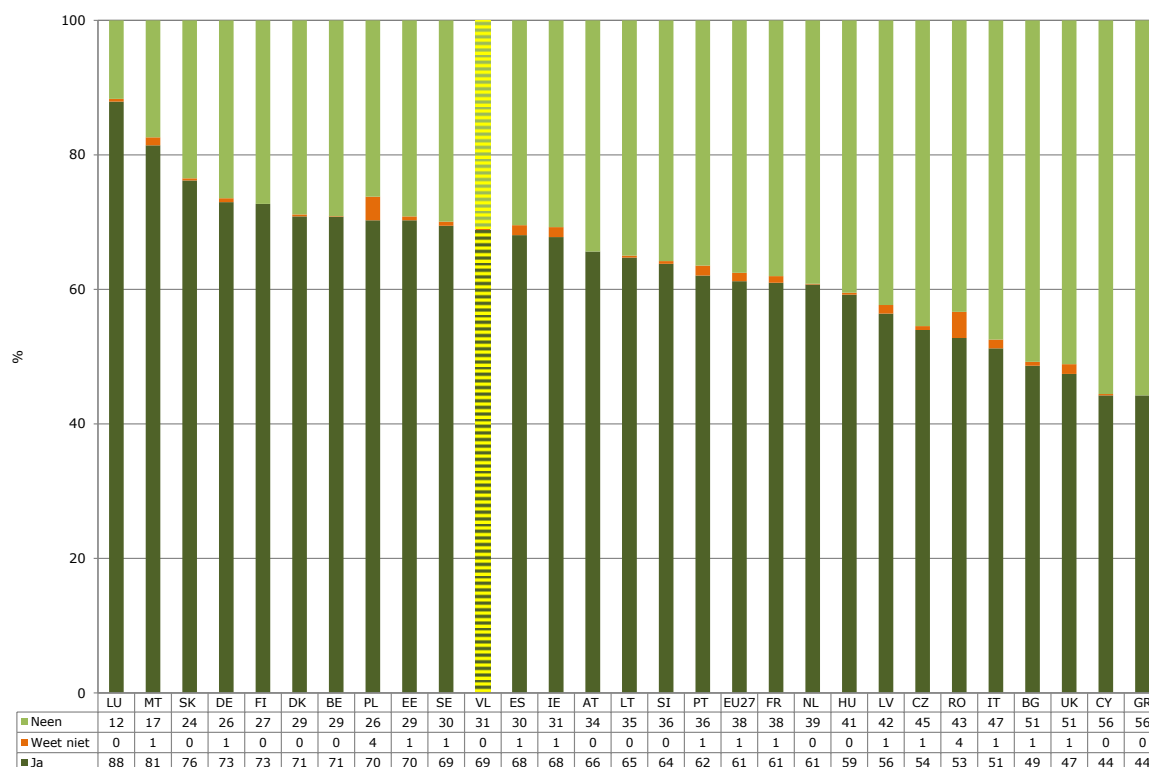
4.1. Europees burgerschapsgevoel

Bijna 7 op de 10 Vlaamse inwoners verklaren zich burger van de Europese Unie te voelen in de lente van 2013. In vergelijking met voorgaande lentemetingen zijn er dat iets meer dan in 2011 (64,3%) en lichtjes minder dan in 2010 (71,3%).

Meer dan 6 op de 10 Europeanen zegt zichzelf als EU-burger te zien. Dit Europees burgerschapsgevoel wordt in 23 op de 27 lidstaten door een meerderheid van de respondenten ervaren. In Luxemburg, Malta en Slowakije voelt meer dan 75% van de inwoners zich Europese burger. In 4 EU-landen zijn diegenen die zich als Europese burger percipiëren, in de minderheid. Het gaat hier over Griekenland, Cyprus, het Verenigd Koninkrijk en Bulgarije.

Er blijkt bovendien voor de Europese lidstaten een samenhang ($r = 0,51$ en $p = 0,006$) te bestaan tussen de kijk die men heeft op de toekomst van de EU en zich Europees burger voelen. In landen met een optimistische visie op de EU beschouwt een groter deel van de bevolking zich als burger van de Europese Unie.

Figuur 10. Europees burgerschapsgevoel, vergelijking Vlaams Gewest met EU-lidstaten en EU27, lente 2013, in %

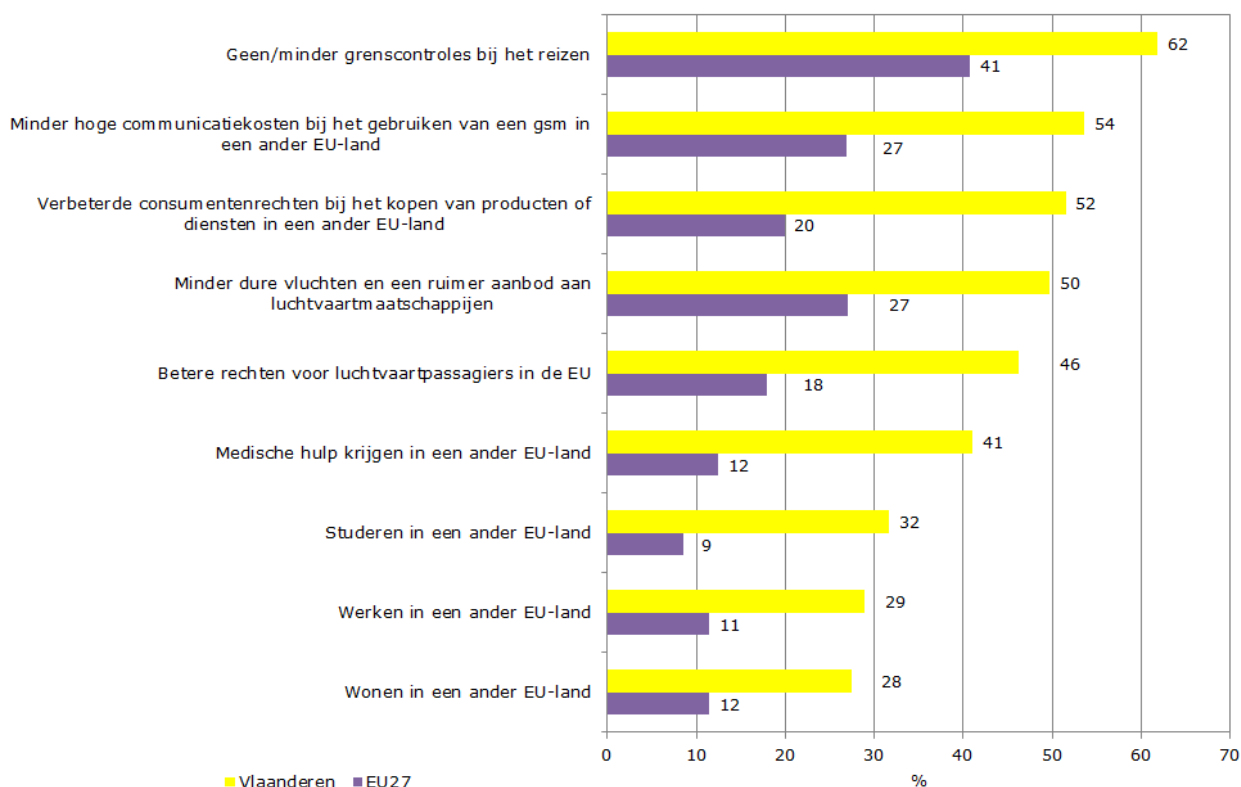

Bron: Eurobarometer 79.3.

4.2. Voordelen Europees burgerschap

In de lente van 2013 werd er eveneens bij de respondenten gepeild naar de concrete verwezenlijkingen van de EU die aan de burgers ten goede komen. Globaal blijkt dat de Vlaamse burgers, in vergelijking met de andere EU-lidstaten, ruimschoots de vruchten plukken van de Europese Unie (TNS Opinion & Social, 2012). Circa 6 op de 10 Vlamingen menen dat ze tijdens hun buitenlandse reizen minder aan grenscontroles onderworpen zijn. Dat zijn er heel wat meer dan gemiddeld in de EU waar 4 op de 10 inwoners geen of verminderde grenscontroles als een voordeel zien. Ruim de helft van de Vlaamse bevolking beweert lagere gsm-kosten in het buitenland te genieten; dat zijn er dubbel zoveel als gemiddeld in de EU27. Bijna de helft van de Vlaamse respondenten geeft daarnaast aan dat ze betere consumentenrechten hebben kunnen genieten bij aankoop van producten of diensten in een ander EU-land, dat ze minder dure vluchten op de kop kunnen tikken en dat ze over een ruimer aanbod aan luchtvaartmaatschappijen kunnen beschikken. Waar wonen, werken en studeren in een andere lidstaat voor de meeste Europeanen eerder uitzonderlijk is, schijnt dit minder het geval te zijn voor de Vlaamse ondervraagden.

Figuur 11. Voordelen^a Europees burgerschap, vergelijking Vlaams Gewest met EU27, lente 2013, % ten goede gekomen

^a De antwoordcategorieën 'niet ten goede gekomen' en 'weet niet' werden niet mee in de figuur opgenomen.

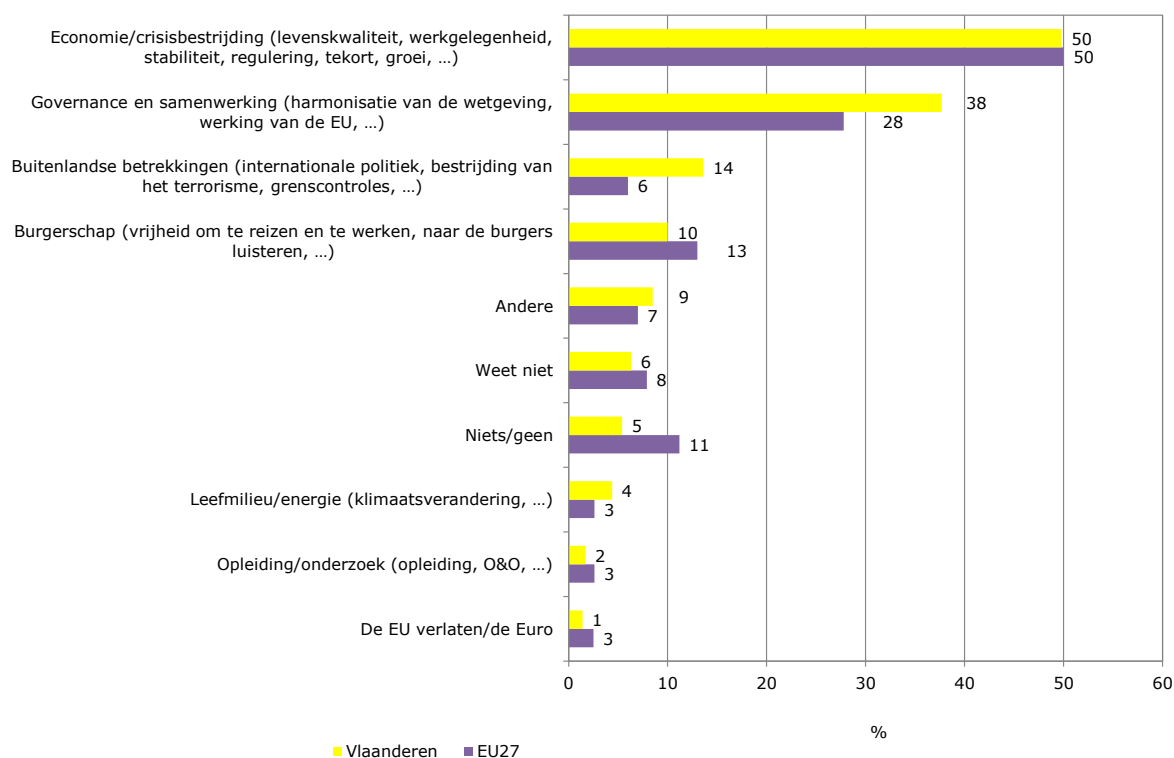
Bron: Eurobarometer 79.3.

4.3. Wat verwacht de burger van Europa?

Net als in de herfst van 2012 werd er in 2013 (lente) gevraagd naar de verwachtingen van de Europese burgers ten aanzien van de EU. Die lijken over beide bevragingen

heen min of meer hetzelfde te zijn. Uit de resultaten blijkt in het algemeen dat de Vlamingen, in vergelijking met de inwoners uit de andere lidstaten, op een aantal vlakken hogere verwachtingen koesteren ten opzichte van de Europese Unie. De verwachtingen zijn vooral hooggespannen op het vlak van economie en crisisbestrijding. Zo hoopt de helft van de Vlaamse en Europese bevolking dat de EU zou tussenkomen op terreinen als behoud van levenskwaliteit, scheppen van werkgelegenheid en bestrijden van werkloosheid, verbeteren begrotingsgroei, ... Op het vlak van governance en samenwerking verwachten haast 4 op de 10 Vlaamse respondenten actie van de EU tegen gemiddeld 28% in de EU27. In vergelijking met de vorige bevraging in 2012 hebben de buitenlandse betrekkingen voor de Vlamingen aan belang gewonnen: 14% van de Vlaamse inwoners kijkt naar de EU om hun verwachtingen in te lossen op vlak van internationale politiek, bestrijding van terrorisme, grenscontroles ... In de EU27 zijn er dat gemiddeld maar 6%.

Figuur 12. Verwachtingen^a van de Europese burgers ten opzichte van de EU, vergelijking Vlaams Gewest met EU27, lente 2013, in %

^a Meerdere antwoorden mogelijk.
Bron: Eurobarometer 79.3.

Slotbeschouwingen

Met naast de federale en de regionale ook de Europese verkiezingen voor de deur in mei 2014 kan men zich afvragen hoe de *burger tegen de Europese Unie aankijkt*. Kent men de Europese Unie? Welk beeld heeft men? Voelt men zich burger van de EU?

Ruim 5 op de 10 Vlamingen menen de werking van de EU te *doorgronden*; dat zijn er net iets meer dan gemiddeld genomen in de EU27 waar ongeveer de helft denkt te begrijpen hoe deze constructie werkt. In vergelijking met de gemiddelde Europeaan lijkt de Vlaamse inwoner wel minder gehoord te hebben van een aantal Europese instellingen. Anderzijds is de Vlaamse burger wel beter op de hoogte dat leden van het Europees Parlement rechtstreeks verkozen worden.

De Vlaamse bevolking heeft geen eenduidige mening over het imago van de EU. Circa 4 op de 10 heeft een neutraal *beeld*, ongeveer 4 op de 10 heeft een positieve voorstelling en de resterende 2 op de 10 ziet de EU in een negatief daglicht. In de EU27 kijkt de grootste groep op een neutrale wijze tegen de Europese Unie aan. Vrede tussen de lidstaten wordt als belangrijkste verwezenlijking van de EU naar voren geschoven. Een overwicht van de Vlamingen is optimistisch gestemd over de toekomst van de EU; in de EU27 is de groep van optimisten maar lichtjes groter dan die van de pessimisten. De werkloosheid en de staatsschuld worden als belangrijkste uitdagingen voor de toekomst van de EU naar voren geschoven door de gemiddelde Europeaan. Voor de Vlaming zijn dit eerder de staatsschuld en de ouder wordende bevolking.

Ongeveer 7 op de 10 Vlamingen geven aan zich burger van de Europese Unie te voelen. Dat *Europees burgerschapsgevoel* ligt hoger dan gemiddeld in de ganse Europese Unie. Vlaamse burgers plukken ook meer dan gemiddeld de vruchten van de voordelen van de Europese Unie. Tegelijk koesteren ze ook op een aantal vlakken, in vergelijking met de inwoners uit de andere lidstaten, hogere verwachtingen ten opzichte van de EU.

Bibliografie

Europese Commissie (2001). *Hoe zien Europeanen zichzelf? Een kijkje in de spiegel door middel van opiniepeilingen*. Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen.

TNS Opinion & Social (2012). Eurobarometer Standaard 78. De publieke opinie in de Europese Unie najaar 2012. Nationaal rapport België. Geraadpleegd via http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb78/eb78_be_nl_nat.pdf

Vanweddingen, M. (2009). *Opvattingen van de Vlamingen over de Europese Unie*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-Webpublicatie 2009/4.